

УДК 657.6–048.42:336.74

Радіонова Наталія Йосипівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку та аудиту

Київський національний університет технологій та дизайну

Радионова Наталья Иосифовна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры учета и аудита

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Radionova Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the

Department of Accounting and Audit

Kyiv National University of Technologies and Design

Білоус Катерина Сергіївна

студентка

Київського національного університету технологій та дизайну

Белоус Екатерина Сергеевна

студентка

Киевского национального университета технологий и дизайна

Bilous Kateryna

Student of the

Kyiv National University of Technologies and Design

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ
ДО ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ
ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ
К ПРОВЕДЕНИЮ АУДИТА ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ
ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL
APPROACHES TO THE AUDIT OF MONEY**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню складових організації та методики аудиту грошових коштів. Узагальнено організаційно-методичне забезпечення здійснення аудитором перевірки грошових коштів суб'єкта господарювання. Визначено основні завдання аудиту грошових коштів підприємства. Зазначено, що предметом аудиту грошових коштів є господарські процеси та операції, пов'язані з рухом грошових коштів та інших активів, а також відносини, що виникають при цьому на підприємстві та за його межами. Показано доцільність проведення аналізу та представлено напрями аналізу грошових коштів, які слід провести у ході аудиторської перевірки. Розкрито послідовність проведення аудиту грошових коштів на рахунках підприємства. Розглянуто загальні питання організації перевірки касових операцій. Визначено спрямованість проведення аудиторської перевірки готівкових коштів підприємства та розкрито особливості її здійснення. Представлено тест внутрішнього контролю грошових коштів в касі підприємства. Зроблено перелік документів, які підлягають вивченню під час аудиту грошових коштів. Розроблено основні документи початкового етапу аудиту грошових коштів: план та програма.

Ключові слова: бухгалтерський облік, грошові кошти, підприємство, рух грошових коштів, аудит, аналіз, грошові потоки, касові операції, план аудитора, програма аудитора, документи аудитора.

Аннотация. Статья посвящена исследованию составляющих организации и методики аудита денежных средств. Обзор организационно-методическое обеспечение осуществления аудитором проверки денежных средств предприятия.

Определены основные задачи аудита денежных средств предприятия. Указано, что предметом аудита денежных средств являются хозяйственные процессы и операции, связанные с движением денежных средств и других активов, а также отношения, возникающие при этом на предприятии и за его пределами. Показана целесообразность проведения анализа и представлены направления анализа денежных средств, которые следует провести в ходе аудиторской проверки. Раскрыто последовательность проведения аудита денежных средств на счетах предприятия. Рассмотрены общие вопросы организации проверки кассовых операций. Определены направленность проведения аудиторской проверки наличных средств предприятия и раскрыты особенности ее осуществления. Представлены тест внутреннего контроля денежных средств в кассе предприятия. Сделано перечен документов, подлежащих изучению в ходе аудита денежных средств. Разработаны основные документы начального этапа аудита денежных средств: план и программа.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, денежные средства, предприятие, движение денежных средств, аудит, анализ, денежные потоки, кассовые операции, план аудитора, программа аудитора, документы аудитора.

Summary. The article is devoted to the study of the constituents of the organization and methodology of cash audit. The organizational and methodological support of the audit of the entity's cash is generalized. The main tasks of audit of cash of the enterprise are defined. It is stated that the subject of cash audit is the economic processes and transactions related to the movement of cash and other assets, as well as the relationships that arise in the enterprise and beyond. The expediency of the analysis is shown and the directions of the analysis of the funds to be carried out during the audit are presented. The sequence of the audit of cash in the accounts of the enterprise is disclosed. The general issues of organization of check of cash transactions are considered. The orientation of the audit of the cash of the enterprise is determined and the peculiarities of its implementation are revealed. The test of internal control of cash at the cash desk of the enterprise is presented. The list of documents to be examined during the cash audit is made. The basic documents of the initial stage of cash audit: plan and program are developed.

Key words: accounting, cash, enterprise, cash flow, audit, analysis, cash flows, cash transactions, auditor's plan, auditor's program, auditor's documents.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основною ефективного функціонування сучасного підприємства є безперервний періодичний рух грошових коштів. Грошові кошти є найбільш ліквідними активами та обмеженими ресурсами. Успіх діяльності підприємства багато в чому визначається здатністю їх раціонального розподілу і використанню, саме тому організація та методика аудиту грошових коштів обліку є досить важливим питанням під час контролю операцій з ними. Важливе значення набуває достовірна інформація про стан руху грошових коштів на поточних рахунках підприємства, які необхідні користувачам для подальшої діяльності та прийняття управлінських рішень.

Результати аудиторського контролю грошових коштів надають можливість замовникам аудиторських послуг здійснити оцінку ефективності функціонування системи управління в частині їх формування та використання ефективність підприємницької діяльності суб'єкта господарювання.

Саме від повноти та достовірності інформації про стан ефективності управління грошовими коштами підприємства залежить оцінка діяльності менеджменту у процесі виконання функцій управління підприємницькою діяльністю та оцінка ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Важливістю вирішення зазначених питань і обґрунтовується актуальність дослідження за даною тематикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань організації та методики аудиту присвячено праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, серед яких: Бутинець Ф. Ф.

[1], Кулаковська Л. П. [2], Піча Ю. В. [2], Кузьминський А. [3], Кужельний Н. [3], Петрик Е. [3], Івашкевич В. Б. [4], Коваль М. І. [5], Нетреба Ю. О. [5], Радіонова Н. Й. [6] та інші вчені.

Наприклад, Бутинець Ф. Ф. розглядає метод аудиту як «систему основних підходів та способів дослідження фактів господарського життя, які відповідають предмету та завданням аудиту як галузі знань. Способи аудиту як сукупність прийомів та засобів, спрямованих на отримання об'єктивних та обґрунтованих знань про об'єкт, що досліджується. Прийом як якісно однорідну дію аудитора, спрямовану на виявлення ступеня дотримання суб'єктом господарювання певних нормативних актів та положень» [1, с. 207–208].

Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. стверджують, що «на практиці метод аудиту визначається як сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан аудиторських об'єктів. А в загальному розумінні метод аудиту — це спосіб дослідження дій і подій у системі суб'єкта господарювання з метою підтвердження наданої ним фінансової інформації. Аудиторські процедури — це відповідний порядок і послідовність дій аудитора для одержання необхідних аудиторських доказів на конкретній ділянці аудиту» [2, с. 113, 116].

Соколов Б. Н. розкриває типову методику перевірки операцій з грошовими коштами в касі та на рахунках в банківських установах з точки зору діяльності СВА. Але, дана методика не враховує те, що внутрішній аудит спрямовано на розробку рекомендацій стосовно підвищення ефективності управління грошовими коштами. [4, с. 104–109].

Разом з тим, слід зазначити, що єдині підходи щодо організаційних та методичних складових аудиту грошових коштів відсутні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Раціональна організація аудиту грошових коштів, застосування дієвої методики контролю грошових коштів та їх ефективного використання залишаються одними із найактуальніших питань. Адже від наявності у підприємства грошових коштів залежить платоспроможність, конкурентоспроможність, а отже, довгострокова діяльність підприємства та його подальший розвиток.

Постановка завдання. Основною метою є дослідження організаційних та методичних підходів до проведення аудиту грошових коштів. Головними завданнями є узагальнити і розвинути мету, завдання та об'єкти аудиту грошових коштів, розглянути робочі документи аудитора щодо організаційної та дослідної стадії аудиту грошових коштів, класифікувати типові порушення, які можна виявити під час перевірки.

Викладення основного матеріалу. Гроші — найдинамічніший елемент економічної системи, а їх обіг формує кровоносну систему всіх видів економічної діяльності. Тому від стабільності грошових потоків значною мірою залежить стабільність і ефективність діяльності підприємства.

Більшість видів господарських операцій в тій чи іншій формі пов'язано з надходженням або вибуттям грошових коштів. В основі реалізації практично будь-якого управлінського рішення керівництва лежить використання грошових коштів.

Грошові кошти являють собою сукупність грошей, якими володіє підприємство на банківських розрахункових, валютних, спеціальних рахунках і, звичайно ж, безпосередньо в касі. Питання кругообігу господарських засобів характеризуються саме грошовими коштами, швидкість руху яких багато в чому визначає ефективність всієї фінансово-господарської діяльності підприємства. Будучи найбільш ліквідними, гроші є і найбільш рухливими активами на підприємстві. У кожного підприємства грошові кошти постійно знаходяться безперервно і одночасно на всіх стадіях кругообігу, що визначає необхідність постійної наявності їх запасу.

В сучасних умовах слід виходити з принципу, що вмиле використання грошових коштів може приносити підприємству додатковий дохід, і отже, необхідно думати про раціональне вкладання тимчасово вільних грошових коштів для отримання додаткового прибутку. Тому аудит грошових коштів має важливе значення для правильного спрямування грошового потоку, раціональної організації розрахунків і дотримання платіжної дисципліни. Контроль та перевірка руху грошових коштів та розрахунків є однією з основних задач для підприємства. При відсутності в складі підприємства внутрішніх аудиторів залучають зовнішні аудиторські фірми.

Проведення аудиту грошових коштів для керівника підприємства є досить важливою функцією управлінської діяльності. Адже дана процедура надасть можливість провести додатковий контроль за правильною організацією обліку грошових коштів, їх своєчасним рухом та раціональним використанням у процесі виробничо-господарської діяльності підприємства.

Аудит операцій з грошовими коштами повинен бути спрямований на розробку рекомендацій стосовно збалансованості грошових витрат та надходжень, а також на підтвердження правильності організації та методики ведення бухгалтерського обліку грошових коштів, його відповідності вимогам чинного законодавства. Крім того, аудит грошових коштів має бути спрямованим на надання рекомендацій, щодо вдосконалення системи обліку й контролю та підвищення ефективності використання грошових коштів.

Під час проведення аудиту грошових коштів необхідно вирішити наступні завдання:

- а) визначення оптимального залишку коштів на поточних рахунках та в касі підприємства та перевірити правильності відображення в обліку надходжень, наявності та вибуття готівкових та безготівкових коштів та їх еквівалентів;
- б) встановлення дотримання вимог щодо документального оформлення операцій з грошовими коштами в бухгалтерському обліку;
- в) контроль за дотриманням вимог касової та розрахункової дисципліни;
- г) контроль за лімітом грошових коштів у касі;
- д) перевірка правильності розкриття інформації у облікових регістрах та формах фінансової звітності стосовно операцій з грошовими коштами та їх еквівалентами;
- е) розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності використання тимчасово вільних коштів;
- ж) проведення аналізу грошових коштів та ін.

Предметом аудиту грошових коштів є господарські процеси та операції, пов'язані з рухом грошових коштів та інших активів, а також відносини, що виникають при цьому на підприємстві та за його межами.

Для вирішення поставлених завдань аудиторам необхідно виділити основні складові грошових коштів та їх еквівалентів, мати певне інформаційне забезпечення, яке спрямоване на розкриття питань, пов'язаних з проведенням аудиту.

У ході проведення аудиту операцій з грошовими коштами здійснюється аналіз за наступними напрямками (рис. 1).

Дані аналізу дозволяють аудитору визначити чинники, які впливають на ефективність здійснення операцій з грошовими коштами.

Залежно від оцінки системи внутрішнього контролю, встановленої тестуванням та вивченням актів перевірки ведення операцій із готівкою, аудитор

Рис. 1. Напрями аналізу грошових коштів, які доцільно провести у ході аудиторської перевірки

встановлює види і кількість аудиторських контрольних процедур.

Оскільки підприємства можуть мати кошти у двох формах — у безготівковій та готівковій, доцільно буде проводити окремо аудит касових операцій та грошових коштів на поточних рахунках у банку [5].

Аудит грошових коштів на рахунках підприємства здійснюється в такій послідовності:

1. Перевірка наявності виписок з кожного банківського рахунку і перехідних залишків по них.

2. Перевірка якості і достовірності виписок банку, а також наявність додатків до них.

3. Звірка оборотів і залишків, відображених у виписках банку, із записами в облікових реєстрах.

4. Документальна перевірка записів за рахунками в банку.

Банки частково беруть на себе контрольні функції над безготівковими грошима підприємств, тому аудиторі слід більше уваги приділити саме питанням готівкових коштів підприємства.

Аудит касових операцій підприємства рекомендується проводити в кілька етапів. Спочатку аудитор

повинен розглянути загальні питання організації роботи каси на підприємстві:

- інтенсивність касових операцій;
- основні напрями касових надходжень і видатків;
- кваліфікація і практичний досвід працівників, які забезпечують роботу каси на підприємстві;
- наявність договорів з касирами про повну матеріальну відповідальність;
- забезпеченість обліку касових операцій електронною обчислювальною технікою;
- правильність обладнання приміщення каси на підприємстві.

Ретельне вивчення зазначених питань дасть змогу аудиторі скласти думку про стан касових операцій на підприємстві, визначити вузькі місця в організації їх обліку і можливі напрями порушень і помилок.

Інвентаризацію каси належить проводити не рідше одного разу на квартал. Раптові інвентаризації каси також необхідні і є важливим елементом внутрішньогосподарського контролю дотримання касової дисципліни. Для цього вивчаються накази керівника підприємства про проведення

Таблиця 1

Тест внутрішнього контролю грошових коштів в касі

№ п/п	Зміст питання	Результат оцінювання		
		Так	Ні	Інформація відсутня
1.	Наявність договору з касиром про повну матеріальну відповідальність		+	
2.	Наявність суцільної реєстрації прибуткових і видаткових ордерів	+		
3.	Наявність на підприємстві наказу керівника про періодичність проведення інвентаризації готівки в касі	+		
4.	Наявність порушень ведення касових операцій, встановлених внутрішніми або зовнішніми аудиторіями			+
5.	Забезпечення умов зберігання готівки та інших цінностей в касі підприємства	+		
6.	Дотримання встановленого порядку зберігання чекових книжок, виписки чеків і отримання по них готівки	+		
7.	Дотримання порядку документального оформлення надходження грошей до каси та їх видачі	+		
8.	Дотримання ліміту залишку готівки в касі	+		
9.	Дотримання своєчасності та повноти оприбуткування готівки в касу підприємства	+		

інвентаризації каси та визначення складу комісії, звіти інвентаризаційної комісії та інвентаризаційні відомості.

Залежно від оцінки системи внутрішнього контролю, встановленої тестуванням та вивченням актів перевірки ведення операцій із готівкою, аудитор встановлює види і кількість аудиторських контрольних процедур.

За необхідності аудитор може брати участь в інвентаризації готівки в касі.

Перевірка проводиться в тих же напрямках, що й контроль за дотриманням порядку ведення операцій із готівкою контролюючими органами. Особливістю є те, що аудиторські процедури проводять вибірково з метою встановлення суттєвих відхилень, які впливають на достовірність та об'єктивність звітних даних.

Суцільна перевірка проводиться на замовлення клієнта або при дуже низькій оцінці системи внутрішнього контролю.

На початковому етапі проведення аудиту грошових коштів доцільним буде застосувати тест внутрішнього контролю грошових коштів в касі, представлений в табл. 1.

Наступним етапом є перевірка правильності заповнення касових документів та організації порядку ведення касових операцій. На підприємстві перевіряється правильність заповнення прибуткових та видаткових касових ордерів. При цьому, слід відмітити, що неприпустимі будь-які виправлення, закреслювання і т.п. Прибуткові та видаткові касові ордери повинні бути належно оформлені. Документи на видачу грошей мають бути підписані керівником і головним бухгалтером підприємства або особами, ними уповноваженими.

Основними документами, які підлягають вивченню під час перевірки касових операцій є:

- 1) касова книга, звіти касира;
- 2) прибуткові та видаткові касові ордери (ПКО, ВКО);
- 3) журнал реєстрації ПКО, журнал реєстрації ВКО, журнал реєстрації депонованих сум;

- 4) авансові звіти з підтверджуючими документами;
- 5) реєстри синтетичного обліку і звіти (журнал-ордер № 1, відомість до журналу-ордеру № 1а, Головна книга, звіт про рух грошових коштів, баланс підприємства).

Для аудиту грошових коштів пропонується загальний план аудиту, представлений в табл. 2.

Для виконання плану аудитор повинен підготувати в письмовій формі програму аудиторської перевірки з визначенням в ній конкретних завдань і процедур для кожного об'єкту аудиту. Програма аудиту — це детальний перелік змісту аудиторських процедур.

Програма повинна бути настільки деталізованою, щоб можна було використовувати її як інструкцію для виконавців аудиту, які беруть участь у перевірці. У програмі аудиту види, зміст та час проведення процедур повинні співпадати з прийнятими до роботи показниками загального плану аудиту. Вона містить перелік об'єктів аудиту по його напрямкам, а також час, який необхідно витратити на кожен напрямок аудиту або аудиторських процедур.

Для розробки програм можна використовувати стандартні аудиторські програми або контрольні листи щодо проведення аудиту, які розробляються аудиторською фірмою. Стандартні аудиторські програми є власними розробками аудиторської фірми, вони втілюють в собі накопичений професійний досвід виконання різних видів робіт і тому є своєрідним ноу-хау.

Аудитор затверджує програму, визначаючи суттєвість по процедурах аудиту, об'єкт аудиту з кожного питання окремо та масштаб перевірки.

На підставі загального плану аудиту, складається програма аудиту грошових коштів табл. 3.

План і програма аудиту розробляються аудитором на початку перевірки, але вони можуть бути відкориговані в залежності від результатів проведення аудиторських процедур.

Висновки. Отже, раціональне використання грошових коштів та своєчасний контроль за їх вико-

Таблиця 2

План аудиту грошових коштів

№ з/п	Перелік аудиторських процедур	Період проведення процедур перевірки	Методи і прийоми перевірки	Аудиторські докази	Назва робочих документів аудитора
1	Загальне знайомство із станом обліку грошових коштів	01.02.2018	Огляд, опитування, документальна перевірка	Первинні документи, облікові реєстри, анкети	«Оцінка стану обліку грошових коштів»
2	Перевірка обліку касових операцій у національній та іноземній валюті	02.02.2018	Документальна перевірка	Прибуткові та видаткові касові ордери, касова книга	«Перевірка касових операцій»
3	Перевірка операцій на рахунках у банках в валюті	02.02.2018	Документальна перевірка	Виписки банку, платіжні документи	«Перевірка банківських операцій»
4	Узагальнення результатів перевірок	02.02.2018	Документальна перевірка	Первинні документи, облікові реєстри, анкети	«Перевірка банківських операцій»

Таблиця 3

Програма аудиту грошових коштів

№	Перелік питань, що перевіряються	Мета і завдання	Методи аудиту	Аудит докази	Термін	Виконавець
1	Загальні відомості про підприємство	Визначення аудиторського ризику, планування аудиту грошових коштів	Документальна перевірка, співставлення	Статут підприємства, наказ про облікову політику	01.02.18	Шкурко І. В.
2	Перевірка записів в касовій книзі та первинних документах	Перевірка наявності та правильності заповнення первинних документів	Арифметична, логічна, взаємна звірка	Звіт касира, Касова книга, первинні касові документи, облікові реєстри	02.02.18	Шкурко І. В.
3	Перевірка касової дисципліни	Готівки, додержання ліміту залишку та строків звітування	Документальна перевірка, звірка, співставлення	Касова книга, первинні касові документи,	02.02.18	Шкурко І. В.
4	Перевірка наявності рахунків, відкритих в банках	Встановлення кількості відкритих рахунків, банківські установи, що обслуговують підприємство, валюта з якою працює підприємство	Опитування, формальна перевірка	Договори про розрахунково-касове обслуговування	02.02.18	Шкурко І. В.
5	Перевірка правильності ведення обліку грошових коштів у банку	Правильність, повнота та обґрунтованість відображення в обліку руху безготівкових коштів	Документальна перевірка, звірка, співставлення	Банківські виписки, платіжні доручення, облікові реєстри по рахунках 31, 33	02.02.18	Шкурко І. В.
6	Перевірка документів з інвентаризації грошових коштів	Правильність відображення в обліку надлишків (нестач) грошових коштів	Взаємна, логічна, формальна, документальна перевірка, співставлення	Акти інвентаризації каси, касові книги, звіти касира, облікові реєстри по рахунку 30.	02.02.18	Шкурко І. В.
7	Перевірка правильності відображення інформації про грошові кошти в фінансовій звітності	Правильність відображення даних обліку в фінансовій звітності	Арифметична, взаємна, документальна перевірка	Баланс, Звіт про рух грошових коштів, облікові реєстри по рахунках 30, 31, 33	02.02.18	Шкурко І. В.
8	Узагальнення отриманої інформації	Складання підсумкових документів з аудиту	Узагальнення	Аудиторський звіт, аудиторський висновок	02.02.18	Шкурко І. В.

ристанням забезпечать підприємству можливість довготривалого функціонування, тому аудит грошових коштів є важливим для кожного підприємства. Запропоновані рекомендації та розроблені

документи аудитора дозволять своєчасно виявити та попередити порушення, а також надати необхідні рекомендації щодо покращення платіжної дисципліни та сприятимуть раціоналізації грошового обігу підприємства.

Література

1. Бутинець Ф. Ф. Аудит. Житомир: ПП «Рута», 2002. 687 с.
2. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В., Організація і методика аудиту: Навч. Посіб. 3-є вид. К.: Каравела, 2006. 560 с.
3. Аудит: Практическое пособие / А. Кузьминский, Н. Кужельный, Е. Петрик и др.; Под ред. Кузьминского. К.: «Учетинформ», 1996. 283 с.
4. Ивашкевич В. Б. Практический аудит: учеб. пособие / Ивашкевич В. Б. М.: Магистр, 2010. 286 с.
5. Коваль М. І. Нетреба Ю. О. Удосконалення обліку, аналізу та аудиту готівкових розрахунків підприємства/М. І. Коваль Ю. О. Нетреба //Наукові праці МАУП, 2013. Вип. 2(37). С. 18–23.
6. Радіонова Н. Й. Концептуальний підхід до організації та методики проведення аудиту грошових коштів підприємства / Н. Й. Радіонова, К. О. Жура / «Ефективна економіка». 2017. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5750>

References

1. Butynets' F. F. *Audyt*. Zhytomyr: PP «Ruta», 2002. 687 s.
2. Kulakovs'ka L. P., Picha Yu. V., Orhanizatsiia i metodyka audytu: Navch. Posib. 3-ie vyd. K.: Karavela, 2006. 560 s.
3. *Audyt: Praktycheskoe posobye* / A. Kuz'mynskij, N. Kuzhel'nyj, E. Petryk y dr.; Pod red. Kuz'mynskoho. K.: «Uchetynform», 1996. 283 s.
4. Yvashkevych V. B. *Praktycheskyj audyt: ucheb. posobye* / Yvashkevych V. B. M.: Mahystr, 2010. 286 s.
5. Koval' M. I., Netreba Yu. O. Udoskonalennia obliku, analizu ta audytu hotivkovykh rozrakhunkiv pidpryiemstva / M. I. Koval' Yu. O. Netreba // *Naukovi pratsi MAUP*, 2013. Vyp. 2(37). S. 18–23.
6. Radionova N. J. Kontseptual'nyj pidkhid do orhanizatsii ta metodyky provedennia audytu hroshovykh koshtiv pidpryiemstva / N. J. Radionova, K. O. Zhura / «Efektyvna ekonomika». 2017. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5750>